

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ESTETIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hřích a intimita člověka v raném a vrcholném středověku

Vedoucí práce: Mgr. Jan Staněk Ph.D.

Konzultant bakalářské práce: Mgr. Peter Chvojka

Autor práce: Lucie Dudová

Studijní obor: Estetika

Ročník: 3.

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 20. května 2011

Děkuji všem, kteří mě podpořili při psaní této práce. Především pak děkuji Mgr. Peterovi Chvojkovi za trpělivost, podporu, ochotu a cenné rady.

Anotace

Práce se zaměřuje na pojetí hříchu a křesťanské filozofie v raném a vrcholném středověku převážně v evropském kontextu na základě filozofie sv. Augustina. Nalézáme rozpory ve výkladu křesťanské morálky a Bible, pokusíme se zhodnotit důsledky jednání církve a jejího výkladu morálky. Pojmy, jakou jsou hřích, hříšnost, spása, zlo či dobro (tak, jak na ně nahlíží křesťanství), budou vystavěny na základě antické tradice a judaismu. Část bakalářské práce je věnována i každodenním činnostem obyvatelstva, se kterými se křesťanská morálka často dostávala do konfrontace. Práci se pokusíme dobrat odpovědi na otázku, zda křesťané dodnes žijí v paradigmatu, který zavedl už sv. Augustin, a to právě ve smyslu pojetí hříchu.

Annotation

The work focuses on the concept of sin and Christian philosophy in the early and high Middle Ages, mainly in the European context of the philosophy of St. Augustine. We find discrepancies in the interpretation of the Bible and Christian morality and attempt to assess the implications of meetings of the Church and its interpretation of morality. Concepts such as sin, depravity, salvation, good and evil (as they viewed Christianity), will be modeled on the ancient tradition and Judaism. Part of this work is devoted to the everyday activities of the population, with which Christian morality is often getting into a confrontation. Try working with a good response to the question of whether Christians still live in the paradigm, which has introduced St. Augustine, precisely within the meaning of the concept of sin.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Aurelius Augustinus	2
2.1 Život.....	2
2.2 Dílo, základní filozofické úvahy.....	3
3. Bůh, hřích, spása	8
3.1 Antika.....	8
3.2 Judaismus.....	10
3.3 Křesťanství.....	14
4. Učení církve aplikované na běžný chod života	20
5. Pohled na intimní stránku života člověka ve středověku.....	26
5.1 Nahota	28
5.2 Hygiena a čistota.....	30
5.3 Lázně.....	30
5.4 Veřejné domy, prostituce a milostné umění	31
7. Závěr	33
Použitá literatura	35

1. Úvod

Tato práce, jak už ostatně vyplývá z jejího názvu, by se měla zabývat pojetím hříchu a tělesnosti člověka, a to především ve středověké společnosti.

Proč středověk? Pravdou je, že o této době nemáme příliš dochovaných kvalitních materiálů, co se týče světskosti. Spoustu oblastí života a činností si můžeme jenom domýšlet. Pokud ale podkryjeme pokličku církevních dějin, i díky vzdělanosti církevních hodnostářů se nám otevírá možnost nahlédnout do hluboké studnice poznání, jelikož většinu svého učení poctivě zapisovali.

Chtěla bych především přiblížit osobu sv. Augustina, a to z toho z důvodu, že jeho myšlenky ovládly církevní učení na dlouhá staletí, v podstatě až do dnešní doby. On sám je velmi zajímavou osobností, vlastní život mu dal bezpochyby podnět pro jeho filozofické úvahy. Přiblížíme si také základní úvahy a myšlenkové směry, kterými se ubíral.

Dále se budeme zabývat komparací tří kulturně – náboženských oblastí (antiky, judaismu a křesťanství), abychom si ukázali značné rozdíly, které panují právě v pojmech, jako je hřích, spása a především pojetí Boha. Důraz bude kladen na křesťanství, kterému je věnována větší část, otevřeme i otázku křesťanského mýtu. Další kapitola pojednává o běžném životě lidí. Řeší oblasti, se kterými se dennodenně středověký člověk setkával a na které měla nepopíratelný vliv církev. Otázku, zda byl tento vliv značný či vhodný, ponecháme prozatím otevřenu.

Pátou kapitolou bych velmi ráda učinila bližší vhled do intimní sféry středověkého člověka a otevřela dveře oblastem, o kterých se příliš nikde nemluví. Jedná se celkově o intimní život člověka, ke kterému patří nahota, lázeňské prostředí, veřejný pohled na nahé tělo, prostituce nebo sexuální život.

Předposlední kapitola navazuje na myšlenku křesťanství jakožto mýtu. Budeme se snažit přiblížit tuto víru ve svém nejniternějším základu, otevřeme otázku skutečné víry, a zda je vůbec možné křesťanství za mýtus označit.

V závěru bych chtěla shrnout celou práci a pokusit se odpovědět na otázku, zda má ještě dnešnímu člověku křesťanská víra co říci. Žijeme dodnes v dogmatu, které nastolil svou filozofií již sv. Augustin ve 4. století našeho letopočtu?

2. Aurelius Augustinus

2.1 Život

Pro důkladnější poznání osobnosti Aurelia Augustina stojí za zmínku jeho osobní život. Poměrně obsáhlou formou nám svůj život popisuje ve svém díle Vyznání. Augustinus se narodil r. 354 na území dnešního Alžíru v Thagaste (dnes Súk Ahras). Z jeho díla se dozvídáme o nestejných povahách rodičů, otce – pragmatického římského úředníka v africkém maloměstě – a niterně založené matky, což nevedlo k náležitému domácímu souladu.¹ Zřejmě právě fixace Augustinovy matky na jeho osobu se stala důvodem odchodu na studia filozofie do Kartága. Tam se seznámil s učením manichejským, které ho oslovilo především výkladem Bible, ať už Starého zákona, jehož Boha spojilo se zlým principem světa, nebo Nového, jehož Ježíš pro ně nebyl historickou, nýbrž pouze světelnou postavou.² I přes svoje nižší manichejské postavení se věnuje dalším studiím, nejen tedy rétorice, ale kupříkladu i logice, estetice, etice a astrologii. Díky svému řečnickému umění získává věhlas a přichází velmi výhodná nabídka na místo učitele v Římě. Jak uvádí v díle Vyznání, jeho rozhodnutí nebylo motivováno finančním ohodnocením nebo větší vážností a důstojností, která se s tímto pracovním místem nutně pojila, ale především kvůli studentům. Ty v Kartágu popisuje jako uličníky, mezi kterými vládla ošklivá, nestydatá nevázanost.³ Oproti nim jsou římsští chlapci jeho přáteli podáni jako uspořádaní a ukáznění. Tím odůvodňuje svůj útěk z černého kontinentu, i když pravým důvodem se jeví opět jeho vztah k matce. Ostatně, sám to dokládá právě ve Vyznání (5,8), kde přiznává, že svou matku oklamal, protože se ho snažila zadržet od cesty přes moře do Říma, a to jakýmkoli způsobem. Z tohoto důvodu jí zalhal a předstíral, že počká na příznivý vítr na pobřeží. Ona se zatím jala modlit přes noc v nedaleké kapli, aby neodjížděl, což ale mladý Aurelius udělal, jen co se jeho matka pohroužila do modliteb. Ano, doslova před ní utekl. Zpětně rozmlouvá s Bohem a rozebírá celou situaci, ospravedlňuje sám sebe. Říká: „Chtěla mne totiž mítí u sebe po způsobu matek... a nevěděla, jak veliké množství radosti jsi jí připravil z mé

---

¹ HOŠEK, Radislav: Aurelius Augustinus – Říman, člověk, světec, Vyšehrad, Praha, 2000, 1.vyd., str. 16-17

² HOŠEK, Radislav: Aurelius Augustinus – Říman, člověk, světec, Vyšehrad, Praha, 2000, 1.vyd., str. 17

³ AUGUSTINUS, Aurelius: Vyznání, Kalich, Praha, 1997, 3.vyd., str.134

nepřítomnosti...naříkala a tyto bolesti vydávaly svědectví o neblahém dědictví Evy; hledala totiž s bolestí, co s bolestí porodila.“⁴

V té době by jistě nikdo nehádal, že se z něj jednou stane církevní otec a vůdčí duchovní osobnost křesťanství. Mladý Augustin si dle všech dochovaných podkladů s hříchem příliš hlavu neláme. Především s tím tělesným. A i když získá místo učitele rétoriky v Kartágu a posléze i v Římě a konečně profesuru v Miláně, nevede nijak bezúhonný život.⁵ Vydržuje si konkubínu, s níž má dokonce syna, nikdy si ji ale nevezme, a to díky jejímu nižšímu původu. Žije jednoduše život, který charakterizuje svobodomyšlnost římských mladíků jeho doby.

Velký obrat nastává v jeho 33 letech (nepochybuji, že se již objevily hypotézy o magické spojitosti s Kristovými léty), kdy se setkává v Miláně s biskupem sv. Ambrožem. Aurelius si ho zamiloval, ne sice jako hlasatele pravdy, nýbrž jako muže velmi laskavého.⁶ Oceňuje „lahodnost“ biskupovy řeči, ale posuzuje ho jako rétora, a tímto sítem sv. Ambrož neprochází. Poznenáhlu ale začíná Aurelius uznávat obhajitelnost katolické víry, připouští, že může být stavena v disputacích na roveň manichejského učení a že některé pravdy o světě a přírodě, pokud ji tělesnými smysly pojmáme, nejedni filozofové vyslovili mnohem rozumněji.⁷

Zároveň opouští své významné (a velmi dobře placené) místo profesora v Miláně, aby se vrátil do Afriky. Zde založil jakýsi druh laického kláštera, aby se zabýval teologickými a filozofickými studii.⁸ Kolem roku 390 přijímá svěcení kněžské a přibližně o tři roky později se stává biskupem ve město Hippo Regius. Ke konci života, snad i díky chorobě, se čím dál více stahuje z dohledu veřejnosti a tím více se ve svém osamocení dostává k nitru člověka.

2.2 Dílo, základní filozofické úvahy

Jak jsem již uvedla výše, Augustinův zlom v chápání Boha přišel společně ruku v ruce s osobou sv. Ambrože. Zcela zásadním způsobem se mění i jeho pohled na hříšnost člověka a bytí jako takové. Ve Vyznání říká, že „dosud jsem totiž věřil, že

---

⁴ AUGUSTINUS, Aurelius: Vyznání, Kalich, Praha, 1997, 3.vyd., str.136-7

⁵ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str.61

⁶ AUGUSTINUS, Aurelius: Vyznání, Kalich, Praha, 1997, 3.vyd., str.147

⁷ AUGUSTINUS, Aurelius: Vyznání, Kalich, Praha, 1997, 3.vyd., str.149

⁸ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str.62

nehřešíme my, nýbrž že jakási jiná bytost v nás hřeší; býti bez viny velmi lahodilo mé pyšce.“⁹ Toto jeho přesvědčení pramenilo z učení manichejských, kdy uznávají dva bohy, dobra a zla. Dobrý Bůh stvořil tělesnou schránku, zlý Bůh tuto schránku „naplnil“ zlou duší. Odtud pochází hřích – ze zlé podstaty člověka. Vlivem křesťanského platónismu a novoplatónismu ale mění své názory. Člověk je celkem, který tvoří on sám, a „pouhá bezbožnost“ je příčinou pocitu rozdělení individua a na zlou a dobrou část.

Ke svému pojetí hříchu se dopracovává postupně, vlivem Bible, a jak již bylo řečeno, platónské filozofie. O Augustinovi je známo, že považuje hřích za dědičné prokletí lidstva, přímo pak, že člověk ze své podstaty není schopen vykonávat dobré skutky.

Augustin řeší hříšnost člověka zpětně, především na sklonku svého života, a to na základě vlastních zkušeností. Díky jeho životním peripetiím dostává Augustinova filozofie punc neobvyklosti. Prožitky divokého mládí v něm zanechávají hluboké stopy, díky nimž je schopen lépe popsat a vést disputace ohledně hříšnosti. Dokonce zachází tak daleko, že uvažuje nad tím, zda nebyl už hřích to, když se jako kojeneček netrpělivě dožadoval potravy.¹⁰ Člověk dle jeho úvah žije v protikladu, když se snaží přiblížit se k Bohu, zároveň to však není možné v tomto světě, protože si nese rodové zatížení dědičného hříchu. Tento protiklad vytváří vhodné klima pro neklid, který je tak charakteristický pro Augustinovu římskou dobu. Úkolem je hledat lidskou podstatu v božství, hledání je motivováno právě oním silným neklidem, který vzniká z nedostačujících podnětů ohledně existence člověka a jeho směřování. Sám na sebe hledí jako na předmět zájmu filozofických a teologických úvah. Rysy, které při pohledu na sama sebe objevuje, chápe jako momenty, které patří k podstatě člověka.¹¹ Individuum je schopno poznat samo sebe pouze obratem do své vnitřní podstaty. Obrat do nitra člověka je pro Augustina charakteristický spíše v druhé polovině jeho života. Dá se říci, že tímto krokem („niternění“) otevírá novou epochu filozofického zkoumání člověka. Doposud byl člověk brán jako součást kosmu, nebo jako malá, téměř nepatrná část Božství, jež nám bylo poskytnuto.

Sv. Augustin vychází ve své filozofii z učení o dědičném hříchu. Základním kamenem se pak stává mimo jiné tato pasáž z Bible:

---

⁹ AUGUSTINUS, Aurelius: Vyznání, Kalich, Praha, 1997, 3.vyd., str.140

¹⁰ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str.62

¹¹ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str.63

Ženě řekl:

*Velice rozmnožím
tvé trápení i bolesti těhotenství,
syny budeš rodit v utrpení,
budeš dychtit po svém muži,
ale on nad tebou bude vládnout.¹²*

Výňatek z knihy Genesis popisuje Boží trest, který je seslán na Adama s Evou poté, kdy Eva nabídla Adamovi jablko ze stromu poznání, ač jim to bylo přísně zakázáno. Augustin vysvětluje svoje stanovisko tím, že Adam s Evou, stvoření Bohem, před uskutečněním hříchu neznali žádnou zlou žádostivost.¹³ Protože dokud neuskutečnili svoje protivenství vůči stvořiteli, neznali vlastně spor mezi tělem s duchem, neznali sexuální slast a neuvědomovali si svou odlišnost. Tento stav ale vzal za své spolu s utržením jablka poznání, trestem za tento hřích pak bylo probuzení sexuální touhy u Adama a Evy, kterou přenesli na všechny své potomky (dědičný hřích), kterého se již celý svůj život nezabývá.¹⁴ Jak uvádí Georg Denzler, Augustin spatřuje podstatu prvotního hříchu v neuposlechnutí a vzepření se Boží vůli.

Právě Augustinovo stanovisko ohledně dědičného hříchu je kamenem úrazu celé křesťanské sexuální morálky. Je podle něj posuzována instituce manželství, a co hůře, bylo zpracováno jako oficiální učení církve, kterému se jednoduše věří; od Augustinových dob platí v takřka nezměněné formě dodnes.

Sexuální aktivitu považuje za zlo. Pokud by člověk usiloval o návrat do ráje, měl by se přičinit ohledně své sexuální zdrženlivosti. Panny a panicové stojí mnohem výš nad těmi, kdo sexuálně hřeší (sám Augustin v tomto směru ve druhé polovině života přísně abstinovat), takže ideální cestou zpět do ráje se stává bezpohlavní život. Smyslnou žádostivost srovnává se zvířecími pudy. Tímto krokem se ale člověk dostává v pomyslném žebříčku až pod zvíře, jelikož člověk na rozdíl od zvířat (ta jsou vedena primitivními přirozenými instinkty, která jsou jim dána) dokáže myslet a sexuálním stykem se prohřešuje vůči svému duchovnímu stavu, morálce a chtění. Pohlavní orgány dokonce označil za „neslušné části“, protože místo aby poslouchaly lidskou vůli, řídí se zvrhlým libidem.¹⁵

---

¹² Genesis 3, 16

¹³ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 25

¹⁴ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 26

¹⁵ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 27

Sexuální stránku člověka nakonec připouští, ale v případě splnění určitých podmínek – pohlavní styk je možno provozovat pouze v rámci manželství, a to za účelem plození dětí a vykonávání manželské povinnosti. Jestliže je tedy pohlavní styk provozován uvědoměle za účelem plození potomků, není hříšný.¹⁶

Hříšnost způsobená dědičným hříchem je prý nevyhnutelným osudem.¹⁷ Člověk na svět přichází již s dědictvím hříchu, který si nese sám v sobě, byť si ho plně neuvědomuje. Dostává se k definici božské predestinace, tedy předdefinování lidské bytosti, kdy je nám osud pevně dán a je závislý na nevyzpytatelném Božím úsudku. Myšlenka Boha vyžaduje, aby se mu jedině jemu přisuzovala absolutní svoboda, i když je to pro lidský rozum těžko pochopitelné.¹⁸ Stejně tak je pro lidské myšlení nemožné, aby Boha pochopil pouhým užitím filozofického rozumu. Boha lze pochopit pouze přijetím víry, lidská bytost je však natolik slabá, že by to sama nezvládla – a abychom nezbloudili, existují tu pro nás Svatá písma. Víru nadřazuje nad myšlení, i když připouští, že oba celky vzájemně kooperují; přesto má již naše myšlení v sobě obsaženo prvky víry, tudíž má nižší úroveň, protože je závislé a na něčem je postaveno. Díky zálibě ve filozofii činí malý ústupek a je ochoten přiznat, že i díky rozumu můžeme najít cestu k pochopení Boha. Tato cesta je ale méně hodnotná, než cesta víry, a především mnohonásobně složitější. Nazírání Boha rozumem není pouze jednoduše bezprostřední, nýbrž je uskutečňováno nepřímou. Odvíjí se od pozorování sebe sama (obrácení se do svého nitra) a svého místa v životě a světě a následně přichází otázka, jak musí být Bůh myšlen, když člověk a svět mu děkují za svou existenci.¹⁹

Důkaz Boží existence dostáváme opět obrácením se do sebe sama, kde zjišťujeme, že existuje pravda. Protože chceme zjistit pomocí jakéhokoli měřítka, zda je v této pravdě rozum, ono měřítka ale musí být výše než rozum sám. Vyšší než rozum je Bůh. Díky tomu Bůh, měřítka pravdy, musí existovat.²⁰ Pokud hovoříme o otázce určení Boha, lze se dobrat odpovědi zkoumáním své vlastní podstaty. Vycházíme z toho, že člověk byl stvořen Bohem, chápe sám sebe díky křesťanskému výkladu jako

---

¹⁶ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 27

¹⁷ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str. 64

¹⁸ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str.62

¹⁹ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str.66

²⁰ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str.66

stvořeného. Musí tedy nutně nést stopu stvořitele – a aby byl obraz Boha jakožto mozaika co nejlépe vyskládan, je třeba, aby člověk tyto stopy objevoval i v jiných bytostech, rostlinách a dílech Božích.

Analogickou metodu využívá Augustin i v otázce trojjedinosti, kde dokládá, že filozofické myšlení je k osvětlení problému trojjedinosti velmi vhodné. Lidská bytost díky pozorování sebe sama (stejně jako v předchozím případě) zjišťuje, že i ona má trojjedinou povahu – skládá se z paměti, vůle a pochopení.²¹ Každé boží dílo má trojjedinou povahu, a pokud pochopíme tu svou vlastní, lidskou, tak máme směle nakročeno k částečnému pochopení trojjedinosti Boha, a to filozofickou cestou.

Může se zdát, že některé Augustinovy teze jsou postaveny na velmi slabých základech a nemá pro ně žádné dobře podložené důkazy. Je pravdou, že dnes by jeho slabá argumentace zřejmě neobstála, díky použité metodě zmíněné introspekce. Tím, že sebezpozorováním zkoumá svou podstatu, se snaží definovat prvky, které by logicky propojeny dohromady tvořily duševní život (metoda sebezpozorování byla později odmítnuta a nahrazena pozorováním zevnějšku a empirickými směry myšlení). Musíme však brát v úvahu, že sv. Augustin ovšem nikdy nepochyboval o existenci Boha jakožto stvořitele všeho – Bůh podle něj opravdu stvořil svět – takže nepokládal za příliš důležité zdůvodňovat jeho existenci. Augustinův Bůh má absolutní moc a stvořil svět z ničeho, v čemž se rozchází např. i s Platonem (předem je nám dán chaos, Bůh je tvůrcem světa, který svět uspořádává). Podle Augustina bytí byla moc Boha omezena, protože by muselo něco existovat před Bohem (v Platonově tezi chaos), což bere Bohu absolutní moc stvoření světa.

Dá se tedy říci, že Augustin vychází z hlubokého filozofického poznání člověka (toho chápe nikoli jako nedějinnou rozumovou bytost, nýbrž jako člověka dějinného),²² které se uskutečňuje poznáním sebe sama, z kterého přechází do aplikace těchto faktů na dokazování a teologicko – filozofické poznání Boha. Boha poznáváme v jeho myšlenkách především díky důkladnému prozkoumání podstaty člověka. Propojení Boha s člověkem na takto vysoké úrovni je v jeho době opravdovým unikátem, výchozím bodem pro další filozofy a především bernou mincí pro církev a křesťanskou společnost na dlouhá století.

---

²¹ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str. 67

²² WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str. 68

3. Bůh, hřích, spása

3.1 Antika

Jak je obecně známo, v antickém světě neexistuje Bůh v tom smyslu, jak ho známe z různých náboženských tradic. Protože v antické tradici neexistuje myšlenka stvoření, neexistuje ani definice rozlišitelného Boha, stejně tak stvoření, jakožto přechod ke smyslovosti od myšlenky, znamená úpadek. Hmota, tělo, jsou svou podstatou zotročením duše, existence v tomto světě je vyhnanstvím.²³ Jako úpadek je označován i čas, který Řekové berou spíše negativně a ve smyslu stárnutí. Všechno zaniká, ulpívá a stává se něčím, tato pozvolná změna není pozitivní, tak jako u Hebrejců, kde znamená vzestup, plození a dobrotu Stvořitele. To, že se věci něčím stávají, znamená rozměňování, roztržštění na střepy.

Antická tradice se vymezuje vůči všemu, co je jasně nedefinovatelné, špatně analyzovatelné a neurčité. Pojetí božského je definováno odděleně od oblasti myšlení. Učenci se vědomě odmítají zabývat náboženským kultem, opomíjejí rituální úkony a posvátná vyprávění.²⁴ Tradiční mytologický systém se rozpadá, myšlení dostává nové rozměry, je charakterizováno volností a možnostmi hledat nové cesty. Nezabývá se hledáním absolutní pravdy, naopak, tato ztráta je vyvažována tím, že můžeme naše poznání opravovat a upřesňovat.²⁵

Typickým rysem řecké filozofie je hledání pralátky, z níž všechno na světě vzniklo. Tato pralátka má živoucí charakter. Základem stvoření je tedy hmota. Řekové se domnívají, že je člověk stvořený přibližně tak, jak tvoříme veškeré svoje výrobky. Je vyrobený takovým způsobem, že neurčité hmotě je dána forma. Veškerenstvo vzniká z hmoty, nepolapitelné, nekonečné a nesmírné, této hmotě je vytvářena forma, tvar, který je řádem kosmu.

Antičtí filozofové se v otázce původu této hmoty svými názory značně liší. Pro Thaletu je takovou pralátkou voda, pro Platona ideje. Aristoteles se ke svým poznatkům o původu světa dostává přes anatomickou znalost člověka. Jeho pojem entelechie s tělem úzce souvisí a navazuje na něj. Lidské tělo funguje jako stroj, který funguje za nějakým účelem a s určitým cílem. Tyto vlastnosti mu nejsou dávány zvnějšku, nýbrž je

---

²³ TRESMONTANT, Claude: Bible a antická tradice, Vyšehrad, Praha, 1970, 1. vyd., str. 15

²⁴ VERNANT, Jean – Pierre: Počátky řeckého myšlení, Oikoymenth, Praha, 1995, 2. vyd. Str. 8

²⁵ BONDY, Egon: Antická filozofie 3, Sdružení na podporu vydávání časopisů, Praha, 1994, str. 18

nese od původu v sobě.²⁶ Cílem organismu je plně se realizovat v rámci své funkce, to znamená rozvíjet se v rámci své předem určené zaměřenosti. Tato teze platí pro všechny živé bytosti – pro člověka, zvířata i rostliny. Jak se tedy odlišuje lidská bytost od živočichů? Jeho podstatou je schopnost myšlení, rozum a duch, Logos. Logos je Aristotelem, a vlastně celou řeckou kulturou, interpretován jako poznávání světa, nikoli jeho ovládnutí. Poznávání se stává smyslem lidské existence.

Středověcí myslitelé se velmi často odvolávali právě na Aristotela, a to nikoli nadarmo. Základem veškerenstva je božstvo, vše, co jest, má v sobě stopu božství. Myslí dál, než na stvoření, nýbrž i na to, že svět musel být stvořen. U Aristotela se ale nedá použít Bůh, tak jak ho známe z křesťanství (Stvořitel zvnějšku), ale spíše jako božstvo, usilování světa, nejvyšší instanci. Proč ho tedy křesťanství natolik vyzdvihovalo nad ostatní filozofy? Jednoduše. Aristoteles se totiž shodně s křesťanstvím domnívá, že božstvo, Bůh, jako poslední a nejvyšší věc, ke které je směřováno, je také dokonalou ukázkou Logu, člověk je přes veškeré snažení nedokonalý. Božské nazírání je poznávání sebe sama, čímž dostupuje Aristotelova filozofie vrcholu a získává opravdu téměř náboženský charakter. Aristoteles, stejně jako celé tradiční antické myšlení, zakládá úvahy na oddělení těla a duše. Ostré dualistické dělení naznačuje úpadek, který nastává s vtělením duše do tělesné schránky – je společným rysem antického myšlení a křesťanství. Co se týče dobra, Aristoteles říká, že nemůže existovat pouze jedna idea dobra, protože kdyby tomu tak bylo, všichni by chtěli nakonec to samé. Pro Aristotela jsou ideálem dobra ctnosti, které se vyznačují střídmostí.

Jak vidno z několika příkladů myšlení antických filozofů, je zřejmé, že hledali pralátku – substanci, jsoučno, božstvo, ze které je celý svět stvořen. Nenacházíme ještě představu Boha Stvořitele, který zvnějšku zasahuje do vzniku světa a jeho dění. Božské je očím skryto, což ale neznamená jeho odmítnutí. Většina filozofů nekritizovala myšlenku božství, ale naopak se spíše zaměřila na hledání ideje²⁷, která zakládá svět.

Antická atmosféra nabízela úrodnou půdu pro různá tvrzení a způsoby vidění světa. Převážnou většinu spojovalo dualistické pojetí člověka – tedy posuzování těla i duše jako oddělené celky, které společně fungují. Entita duše stojí výš nad entitou těla. Tento přístup plně přijalo křesťanství, které vychází právě z antické filozofické tradice a učení sv. Augustina.

---

²⁶ WEISCHEDEL, Wilhelm: Zадní schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2.vyd., str. 43

²⁷ VEYNE, Paul: Věřili Řekové svým mýtům?, Oikoymenh, Praha, 1999, 1. vyd., str.60

3.2 Judaismus

Judaismus je i v dnešní době velmi živým náboženstvím. Specifikem židovského národa je především jeho rozmístění v rozličných koutech světa. I přes tuto různorodost ale Židé žijí a vyznávají svou víru stejně tak, jako tomu bylo už před staletími. Samozřejmě to neznamená, že by judaismus stagnoval – naopak. Proměňuje se, přizpůsobuje se novým podmínkám a vzniklým situacím, v jádru ale zůstává stále stejné. Toto napětí kontinuity a proměny tvoří středobod židovské náboženské praxe a víry.²⁸

Charakter národa tkví již v samém počátku, který si Židé připomínají. Judaismus má své kořeny v Písmu, radikálně ho ale formuje učení mudrců. Díky tomu si můžeme dovolit definovat židovské náboženství jako monoteistické náboženství vycházející z Tóry a rozpracovaného učení mudrců, které se během staletí na základě různých vlivů proměňuje. Člověk má svobodnou vůli, může rozhodovat o svém konání, jako návod na rozlišení dobra a zla slouží Tóra.²⁹ Tóra ovlivňuje veškeré dění, jakoukoli oblast života. V Tóře není řečeno všechno, ale co není přesně řečeno, stává se předmětem následného výkladu mudrci. Zároveň z ní odvozujeme i tradici a zvyky. I tradice je, stejně jako Tóra, časem považována za svatou, protože vede taktéž k Bohu.

Zásadní náboženskou událostí je zjevení Tóry (Božího zákona) na hoře Sinaj. Zjevení není pouhým jedním okamžikem v dějinách, ale neustálým učením a připomínáním Tóry se tato událost opakuje a rozvíjí do různých poloh – díky tomu se dá jako boží konání označit jakákoli lidská činnost. Dá se říci, že Židé jako národ vznikli na základě smlouvy, kterou uzavřeli na hoře Sinaj s Bohem. Své duchovní poselství tedy přijali jako smlouvu, ke které se může každý připojit, pokud bude respektovat její pravidla. Toto pravidlo o připojení nebylo platné od začátku, původně byl židovský národ ryze autonomní a členem se stával automaticky každý, kdo se do této komunity narodil. Časem začaly být používány různé rituály a přijímací obřady, které zároveň otevřely možnost přijmout toto náboženství i ostatním; opakováním rituálů posléze získalo duchovnějši formu.

---

²⁸ FISHBANE, Michael A.: *Judaismus – zjevení a tradice*, Prostor, Praha, 1996, 1. vyd., str. 14

²⁹ FRANEK, Jaroslav: *Judaismus – Kniha o židovské kultúre, histórii a náboženstve*, Archa, Bratislava, 1993, 2. vyd., str. 14

Samostatnou kapitolou je pro Židy Bůh. Bůh stojí v centru judaismu. Nepůsobí neosobně, zřejmě i díky tomu, že je popisován jako živá bytost, jako ten, kdo uzavírá smlouvu, kdo řídí osud národa. Bůh je blízký, osobní, samozřejmě dokonalý, a jediný v celém vesmíru.

Dostáváme se k zásadní diferencii v komparaci s křesťanstvím a antickou tradicí. V judaismu nejsou odděleny tělo a duše. V podstatě ani není oddělení nutné, jelikož Židé nevěří v posmrtný život, uznávají ten současný, zde na zemi, zdůrazňují smrtelnost člověka. Judaistická tradice díky tomu nezná myšlenku vzkříšení. Boží milost ve skutečnosti v samotném stvoření – v hmotném prostředí a v lidech, proto člověk nemusí odvrhovat přirozený svět, aby zakusil Boží milost.³⁰ Lidé, kteří vstoupí na tento svět, mají možnost svobodného rozhodnutí, zda uposlechnou či neuposlechnou Boha. Jelikož je vše součástí Boží vlády, musíme počítat s tím, že ponese důsledky svého chování, stejně tak jako naši potomci – například tak živelné pohromy jsou pouhým následkem porušení smlouvy, kterou Židé uzavřeli s Bohem. Jako návod na rozlišení dobra a zla slouží právě Tóra, kterou Hospodin nabídl všem národům, přijal ji však jen židovský národ.³¹ Dalším významným rozdílem oproti křesťanství je fakt, že v judaismu v podstatě neexistuje misionářská činnost – ve smyslu obrácení bezvěrců nebo jinověrců na židovskou víru. Náboženství Židů má národní charakter.³² Židovství se dodnes v ortodoxních kruzích dědí po matce, což je velmi zvláštní jev v patriarchálním systému jejich víry. Existují i jiná řešení dědičnosti víry, především u liberálních Židů.

Za zvláštnost považuji fakt, že Židé povolují rozluky manželství. Pravdou je, že proti rozvodu nalezneme připomínky v Talmudu, ale jinak je poměrně jednoduchý, zřejmě i díky svatební smlouvě, jež manželé uzavírají. Rozvod je používán jako krajní prostředek, pokud spolu manželé nejsou schopni komunikace a smíření se.

Žádný stav jednání a chování ale nelze považovat za konečný – v tomto bodu nacházíme nápadnou podobnost s východními náboženstvími. Vše je možné napravit a oproti křesťanství lze spásu zakusit už zde na zemi, v současném životě. Vědomí důsledků plynoucích z vlastního chování značně formuje povahu, chování a konání Židů.

---

³⁰ FISHBANE, Michael A.: *Judaismus – Zjevení a tradice*, Prostor, Praha, 1996, 1. vyd., str. 36

³¹ FRANEK, Jaroslav: *Judaismus – Kniha o židovské kultúre, histórii a náboženstve*, Archa, Bratislava, 1993, 2. vyd., str. 14

³² FRANEK, Jaroslav: *Judaismus – Kniha o židovské kultúre, histórii a náboženstve*, Archa, Bratislava, 1993, 2. vyd., str. 14

Velký vliv na formování židovské víry mělo nepochybně Řecko. Židé žili na územích, která byla spravována právě Řeky, a na judaismu tato správa zanechala následky především v politické a hospodářské sféře. Celý židovský národ se dostal pod velmi silný vliv helénské kultury, jak uvádí Michael A. Fishbane. Helénismus znamenal především nové kulturní možnosti a rozšíření stagnující kultury židovské. Judaismus se tak ocitl takříkajíc mezi dvěma mlýnskými kameny – z jedné strany teologický zbožný přístup Tóry, z druhé vzdělání a kultura v podání řeckém. Židé se vyrovnali s řeckým vlivem po svém, tak jako v dalších stoletích se všemi ostatními vlivy. Nejprve příchozí prvky asimilovali, posléze otevřeně odmítli a třetí reakci představuje podoba obnovy svého náboženství zevnitř.³³ Židé helénizaci své kultury a náboženství (braného jako odkaz předků) viděli totiž především jako odmítnutí tradice svého národa. Předpokládali, že by se z judaismu stala pouze jakási filozoficko – náboženská větev helénismu, která by stejně časem zanikla.

Ve vlivu na formování judaismu nemůžeme opominout ani Řím, a to v souvislosti se zničením jeruzalémského Chrámu a následném znesvěcení chrámové hory. Judaismus připisoval neskutečně velký význam svým sakrálním stavbám a institucím. Zničení Chrámu se proto stalo mezníkem v dějinách Židů a dodnes je připomínáno; ale ani tak neznamenal zánik židovského náboženství, protože Židé již před zničením Chrámu začali s transformací svého náboženství, a přesouvali dějiště své víry do jiných dvou institucí – Domu modlitby (synagoga) a Domů učení a bádání. Díky tomuto přesunu nedošlo ke zhroucení náboženského systému i přes zničení Chrámu a hierarchie kněžích.

Ve středověku čelil judaismus silnému vlivu křesťanství a islámu. Židé byli díky svému rozmístění po celém světě neustále nuceni se přizpůsobovat. Často tak vytvářeli legitimní nové kultury, které obsahovaly osobitý styl a prvky z míst, kde se Židé nacházeli. Díky tomu vznikaly rodinné i obecné autonomní tradice, které kombinovaly prvky jak hebrejské, tak např. hispánské, provensálské či germánské. Teologický přístup se mění spíše na filozofický, částečně i právě kvůli neustálé komparaci s islámem a křesťanstvím. Naivní následování biblického výkladu dostává racionálnější ráz, filozofická cesta se stává abstraktní. Filozofická i naivní cesta jsou samozřejmě zcela v pořádku, jedna doplňuje druhou – ale filozofická se přesto nachází o něco výš. Není totiž pouhým opakováním Písma. Filozoficky abstraktní přístup je

---

³³ FISHBANE, Michael A.: Judaismus – Zjevení a tradice, Prostor, Praha, 1996, 1.vyd., str. 42

tudíž originálnější. Filozofickou nezbytností se proto stala komplikovaná rovnováha mezi rozumem a zjevenou pravdou.³⁴

Židé jsou v rámci svého náboženského přesvědčení zvyklí zachovávat přísná pravidla, která ovšem zaručují Boží milosrdenství v případě jejich zachování. Mravnost by se zde dala popsat jako zachování Boží vůle. Židé berou zákony a tradice (halachu) jako způsob života, nikoli jako příkázání, která jsou nuceni plnit proti své vůli. Dodržovat zákony znamená být Židem. Halacha obsahuje soubor tradic a příkazů, původně zachovaných jen ústně.³⁵ Jako cíl tedy zřejmě nemůžeme označit abstraktní víru, jako takovou, pro Židy je samozřejmě Bůh a víra v něj velmi důležitá, ale Židy se cítí být „zprostředkované“, díky Božimu zjevení a zákonům, které nám předal. Judaismus lze současně specifikovat jako praktické náboženství – necharakterizuje ho teologické teoretizování a disputace, jako spíš praktické jednání, dodržování zákonů a chování jednotlivců.

Čím dál více začíná u Židů převládat filozofické uchopení jejich náboženství. Za příklad nám může sloužit Filón Alexandrijský. Hnán dvěma vlivy, helénskou kulturou a židovským vlivem dospěl v podstatě k tezi, že Tóra je ve shodě a souladu s filozofickým pojetím cesty víry. I přes skutečnost, že se díky výkladu Židů jeví Bůh antropomorfní. Písmo je totiž plné skrytých narážek a návodů, které nám zaručují v případě jejich plnění dokonalost ve víře, morálce a intelektu. Studium Bible by díky tomu mohlo být považováno za samostatné filozofické odvětví.

Možným důvodem pro zachování judaismu v tak silné rovině, jak jej známe i dnes, jsou neustálé antisemitské provokace. Ať už jde o křivá obvinění rituálních vražd, obvinění z hanobení hostií za účelem opětovného ukřižování Krista, nebo epidemie moru, která zasáhla Evropu v polovině 14. století – za viníky této choroby a její šířitele označili lidé Židy.³⁶ I přes zásah papeže, který vydáním buly židovské obyvatelstvo podpořil, se nic na antisemitském naladění Evropy nezměnilo, a to ani po další stovky let.

Pro judaismus je především důležitá sebereflexe. To, že Židé dokázali přežít i přes všechny rány osudu až do dnešních dob, dokázali si zachovat svou autonomii a pevnou víru, velmi důkladně vypovídá o síle a vůli Bohem vyvoleného národa.

---

³⁴ FISHBANE, Michael A.: Judaismus – Zjevení a tradice, Prostor, Praha, 1996, 1.vyd., str. 76

³⁵ FRANEK, Jaroslav: Judaismus – Kniha o židovské kultúre, histórii a náboženstve, Archa, Bratislava, 1993, 2. vyd., str. 25

³⁶ FRANEK, Jaroslav: Judaismus – Kniha o židovské kultúre, histórii a náboženstve, Archa, Bratislava, 1993, 2. vyd., str. 142

3.3 Křesťanství

Popsat jednoduchým způsobem princip křesťanství není možné proto, že není jednotným systémem – dělí se na různé teologické soustavy a každá jednotlivá soustava má svá dogmata a specifika, jimiž se vymezuje vůči ostatním (katolická, pravoslavná, protestantská...). Tyto rozdíly samozřejmě v běhu staletí hrály nezměrnou roli v politické a sociální sféře a byly příčinou válek nejen mezi křesťany a jinými náboženstvími, ale i uvnitř křesťanského společenství.

Křesťanství je monoteistické náboženství (náboženstvím rozumíme komplexní shrnutí tradic a víry, jež prostřednictvím institucí předává své učení dál, dalším generacím), jež svou víru zakládá ve spasení prostřednictvím oběti Ježíše Krista. Rabín (učitel) Ježíš z Nazaretu byl na zem seslán v lidské podobě jakožto vtělení Boha – Syn Boží, který svou obětí na kříži spasí člověka. Většina toho, co známe jako křesťanské učení, pochází od rané církve a z jejich výpovědí o Ježíšovi; nevíme, do jaké míry skutečně vyšlo od něj.³⁷ Kristovo obětování na kříži lidu přinese spásu v okamžiku jejich smrti; spaseni jsou ti, jež se hlásí k církvi, naopak trest postihne při posledním soudu bezvěrce. Církev vznikla jako jasně definované společenství, které svou víru opírá o přesvědčení, že zvěstováním blížícího se království až do Ježíšova druhého příchodu pokračují v jeho úkolu.³⁸

Křesťanská víra vznikla v židovském prostředí na základě judaismu, při bližším zkoumání v něm ale nalezneme i rozličné trvalé struktury jiných náboženství. Největší podíl na jeho vzniku stále drží judaismus, ze kterého převzala kromě etických pravidel, morálky i zvyků Starý zákon – k němu přibyl Nový zákon, jak byl jednotně nazván souhrn spisů, evangelií, epištol, zjevení sv. Jana a jinými. Starý a Nový zákon dohromady tvoří svatou knihu křesťanů, tedy Bibli, Písmo svaté. Křesťané věří, že Ježíš byl na zem seslán jakožto „vykupitel“, jež má vykoupit všechny hříchy spáchané lidstvem.

Veškeré obřady a rituály vycházejí z příběhu o Ježíši Nazaretském, texty, které popisují události v jeho životě, narození i smrt, jsou považovány za stěžejní. Stávají se tak stavebním kamenem celého mýtu křesťanství. Mýty, jak je obecně známo, vyprávějí o nejzazší historii, jsou prvopočátečními příběhy, které tvoří středobod tradic určité kultury či náboženství. Otázkou pak je, nakolik můžeme ověřit pravdivost mýtu. Jak ale

---

³⁷ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 16

³⁸ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 17

podotýká Sandra S. Frankiel, otázka pravdivosti není pouze otázkou historické a faktické dohledatelnosti. Je pravdivé v tom, že přesně odpovídají určitému konkrétnímu vidění života; jsou setbou, ze které klíčí základní křesťanská praxe a postoje.³⁹ Mýtus, který zakládá křesťanskou víru, je ale sám o sobě extrémně antimýtický. Klasické pojetí mýtu odkazuje k minulosti, což sice křesťanství dělá také prostřednictvím odkazu k Ježíšovi, ale směřuje především do budoucnosti, která spočívá ve spáse a vykoupení v případě příkladného života.

Příběh Ježíše Nazaretského může být vykládán různými způsoby (a také v průběhu staletí byl vykládán rozličně, jako důkaz může posloužit i vcelku brzké rozštěpení církve na její východní a západní část). Ježíš se stává „vzorem“, který je velmi vhodné následovat, co se týče chování – *imitatio Christi* tak určuje přesný směr ubírání se pozemským životem člověka. S tím souvisí zvláštní pozornost věnovaná spáse, a vlastně celému procesu křížové cesty, přibití na kříž na Golgotě, smrti a následnému vzkříšení.

Hlavním rozdílem se oproti judaismu jeví pojem vtělení. Křesťanství, jakožto dualistické myšlení, které převzalo z antické tradice, přísně odděluje tělo a ducha. Duch stojí nad tělem, tělo je bráno pouze jako schránka, „příbytek“ duše. Důležitá je tedy péče o ducha, nikoli o tělo. Naopak, péče o tělo podněcuje duševní chátrání prostřednictvím pýchy a namyšlenosti. V případě vtělení Ježíše Krista jde o zázračné splnutí lidské osoby a Syna božího. Judaismus naopak uznává jednotu těla a duše v jednom celku.

Jako každá církev i ta křesťanská spatřuje svou sílu v kultu (z latinského *cultus*, do češtiny přeloženo jako uctívání, což dostatečně vypovídá o obsahu pojmu kult). Kultem je myšleno náboženské uctívání předmětů, obřadnost, oslava svátků, obětiny nebo svátosti. Kultovní záležitosti dokáží lidem zprostředkovat kontakt s Bohem, osvobození se od hříchu a požehnání Duchem Svátým a příslib budoucnosti v podobě vykoupení. Obzvláště katolická církev lpí na obřadnosti, jelikož si je velmi dobře vědoma emocionální síly obřadu (u křesťanů je snad tato stránka náboženství nejvíce znatelná).⁴⁰ Cíl je jediný – upevnit víru a zprostředkovat věřícím transcendentní

---

³⁹ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 87

⁴⁰ Vzpomeňme na bohoslužby, které jsou doprovázeny hudbou, zpěvy, všelijak prokládána čtením z knih, apod. (průběh mše srozumitelně popisuje PhDr. Vondruška Csc. ve své knize Církevní rok a lidové obyčej). Dobře vedená bohoslužba může být vlastně srovnatelná s kvalitním koncertem, jde o to zabavit diváky a přesvědčit je, že stojí za to zůstat. Což se křesťanské církvi ve středověku povedlo velmi dobře, samozřejmě i díky nízké úrovni vzdělanosti, kdy pouze mizivá část populace uměla číst a měla přístup k informacím a mohla si výklad církevních hodnostářů sama ověřit.

prožitek Boha. Církev se musí velice snažit, aby si své ovečky udržela, i když se tak navenek neprojevuje. I proto vzniká bohoslužebný cyklus, který je rozvrstven na roční, týdenní a denní. Nestane se, že by některý den v roce neměl zastoupení ve svém světcí, věřící jsou tak neustále udržováni v koloběhu roku a pozornosti.

Přijetí do křesťanské obce neprobíhá na rozdíl od judaismu narozením jedince do náboženské skupiny ani není dáno kulturně. Křesťanství se vymezuje přijímacím rituálem křestu (judaismus má podobný obřad konverze), jenž byl základním kamenem této víry především v rané formě církve (později se kladl důraz především na vyznání víry, přijetí určitého morálního řádu a víru ve Spasitele, spásu a posmrtný život). Jedná se o rituál přechodový, kdy okamžikem křtu se dítě stává právoplatným členem komunity, přestává mít anonymní charakter a je bráno jako osobnost, která je členem církevního uspořádání. V pozdějších dobách, kdy začalo být křesťanství přijímáno jako oficiální náboženství, se stalo samozřejmostí, že křtěny byly děti co nejdříve po narození z prostého důvodu – narodily se v křesťanské společnosti. Ještě před nástupem této automatizace přijímání víry ale bylo důležitější duchovní poznání. Důvodem je fakt, že lidé, kteří se stávali křesťany, nebyla nemluvňata, nýbrž dospělí a svéprávní, dokázali tedy o sobě svobodně rozhodovat. Jako u většiny zasvěcování kandidát pro přijetí k této víře musel vykonat zkoušku. Lidé, kteří si přáli vstoupit do církve, museli samozřejmě mít dobrý morální profil, v prvotní církvi strávili téměř rok poznáváním článků víry a církevních obřadů.⁴¹ Při rituálu křtu, které se v prvotní církvi konalo obvykle ráno o Velikonocích,⁴² předcházely tři otázky před trojím ponořením, které byly formální, ale uchazeč se jimi zavazoval k příslušnosti ke komunitě s jasně danými pravidly a vírou. Víra byla a dodnes je tím nejdůležitějším požadavkem v křesťanství, které rozhoduje, zda budete náležet k dané církvi – což se zdá být poněkud zvláštní, jelikož v ostatních tradičních náboženstvích je sice důraz na víru kladen také, ale nejdůležitější se jeví být praxe. V křesťanství se v tomto ohledu projevuje silná návaznost na helénskou kulturu a filozofické zázemí pozdní antiky. Používá podobné pojmy jako antická filozofie („Na počátku bylo slovo“ – Logos), což inklinuje k vysvětlení Ježíše jako prostředníka Boží moudrosti a inteligence. Duše i tělo jsou odděleny.

---

⁴¹ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 92

⁴² FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 98

Další iniciací je biřmování – původně představovalo pomazání věřícího posvěceným oleje, neboť „Christos“ znamenalo „pomazaný“ na krále.⁴³ Duch svatý sestoupil při vystoupení Ježíše z Jordánu na jeho osobu, biřmování symbolizuje sestoupení Ducha svatého na věřícího křesťana.

Připomenutím Poslední večeře Páně je každá mše svatá. Ježíš Kristus podal při Poslední večeři apoštolům prostřednictvím chleba a vína své Tělo a Krev. Prikázal, aby se tato oběť konala na jeho památku stále.⁴⁴ S každou mší si tedy opakovaně připomínáme Kristovo obětování se pro vykoupění lidstva. Mše samozřejmě procházela nesčetnými proměnami a variacemi, ale má své závazné zásady, počínaje liturgickou barvou roucha kněze a chvalozpěvy konče. Obřad eucharistie byl nositelem tří hlavních přínosných rozměrů. Zaprvé je to způsob obětování – lidé (laici) přinesli své dary jakožto příspěvek z majetku, který vlastnili, na směnu s Bohem, kvůli odpuštění, dá se říci, že se jednalo v podstatě o směnný obchod. Dále to pak je vědomí společné věci a hostiny. Obětiny, které lidé přinesli, tedy chléb a víno, byly následně společně zkonsumovány, což nesmírně posilovalo jednotu komunity (později prošlo mnoha změnami, víno např. pil jen kněz a prostí laici dostávali jen chléb). A třetí, zřejmě nejdůležitější významná dimenze, je nezměrná duchovní síla, která posiluje křesťanovu spirituální osobní stránku. Eucharistie vzbuzuje v lidech přímo neskutečnou, snad až posvátnou bázeň, na jejímž uchování je křesťanství založeno. Díky tomu je vždy k eucharistii přistupováno s kázní, pokorou a úctou.

Právě eucharistie se stala předmětem rozsáhlých polemik. Především tedy to, zda se ji pojmout jako realistickou či symbolickou. Zde se rozcházejí názory dvou již zmíněných světců a to Sv. Ambrože a Augustina. Původní výklad vycházel z teologie sv. Augustina, který viděl v eucharistii především symbol („viditelné znamení neviditelné skutečnosti“)⁴⁵, nakonec ale byl preferován výklad sv. Ambrože, který pokládal eucharistii za skutečnou proměnu v krev a tělo Páně. Realistické učení nakonec zvítězilo (oficiálně díky koncilu v roce 1215), neboť bylo bližší myšlení středověkých lidí, kteří dávali přednost konkrétním symbolům před složitými abstrakcemi.⁴⁶

---

⁴³ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 98

⁴⁴ VONDRUŠKA, Vlastimil: Církevní rok a lidové obyčejy, DONA, České Budějovice, 2005, 2. vyd., str.3

⁴⁵ VONDRUŠKA, Vlastimil: Život ve staletích – 12. století, MOBA, Brno, 2009, 1. vyd., str.29

⁴⁶ VONDRUŠKA, Vlastimil: Život ve staletích – 12. století, MOBA, Brno, 2009, 1. vyd., str.29

Tím, že přijímají lidé křest a stávají se tak věřícími, zároveň přijímají i určitá pravidla. Tato pravidla, nazvaná Desatero přikázání, představují základní etický kodex, mravní principy, jímž by se měl člověk řídit. Pravidla upravují principy chování lidí v kolektivu, ať už rodině, nebo širší společnosti. Desatero, které je shodné s židovskými pravidly, je ovšem vedeno do krajností a pro člověka téměř nesplnitelné, odkázán je pouze na Boží vůli a milosrdenství. Narážíme na zásadní diferenci mezi judaismem a křesťanstvím, a to v principu spásy. Zatímco Židé mohou (jak je již popsáno výše) zakusit spásu a milosrdenství Boží již na zemi a každý hřích je odčinitelný, křesťané se dodržováním a plněním Desatera a dalších Božích nároků nijak Bohu nepřibližují, pouze mu tím splácejí jeho oběť lidstvu. Spásu nelze zakusit v pozemském životě, můžeme pouze doufat v Boží milost a modlit se v nanebevzetí a posmrtnou spásu.

Jakou má vlastně křesťanský Bůh podobu? Především, Bůh je tu odjakživa. Byl tu, ještě než všechno stvořil, již od věků. V Bohu jsou tři osoby; a jsou stejně osobami a stejně Bůh sám... tyto tři osoby jsou tedy jeden Bůh a všechny existují od věčnosti; žádná z nich nevznikla před ostatními nebo po nich. Syn je neustále plozen Otcem a Duch svatý neustále vychází z Otce a ze Syna.⁴⁷ Bůh tak není osamocený, tvoří společenství – je jedinou, avšak trojitou osobou. Otec, Syn a Duch svatý představují tři důležité mezníky v životě křesťana – stvoření, vtělení a vykoupení. Alan W. Watts upozorňuje, že Synem Božím je původně Slovo (logos) a Moudrost (Sofia) boží, a nikoli Ježíš – osoba, ten se jím stal až po vtělení. Vtělení Syna do osoby Ježíše Nazaretského si nemůžeme představit jako duši vtisknutou do těla, ale jako dokonalé spojení dvou celků.

Bůh nemůže přestat existovat, neboť existoval, i když zde nic nebylo a protože on sám je Bytí. Boha nemůžeme časoprostorově popsat – je všudypřítomný a vševědoucí. Vidí současně minulé i budoucí věci, všechny najednou, je jediný, avšak jeho celistvost je současně v každém bodě vesmíru.⁴⁸ Disponuje láskou, svatostí a je za všech okolností spravedlivý. Bůh v podstatě nepotřeboval tvořit svět, protože už sám ve své Trojitosti byl dokonalý, ale dle tradic se tak stalo díky „přemíře jeho lásky“. Stvořil tedy svět, s ním i anděly, rozdělené do devíti řádů. Stvořil tak mezi anděly i jednoho nepopsatelné krásy, který dostal jméno Světlonoš (Lucifer). Světlonoš si díky uvědomění si sebe sama, kterého jsou schopni všichni andělé a Bůh, velmi rychle uvědomil svou jedinečnost. Díky ní nahlédl hluboko do nitra Trojice a uviděl vše, co se

---

⁴⁷ WATTS, Alan W.: Mýtus a rituál křesťanství, Nakladatelství T. Janečka, Praha, 1995, 1. vyd., str. 34

⁴⁸ WATTS, Alan W.: Mýtus a rituál křesťanství, Nakladatelství T. Janečka, Praha, 1995, 1. vyd., str. 36

stane – i to, že Bůh stvoří člověka, a že on, Světloňoš, mu bude v hierarchii podřízen. Rozhodl se protivit Boží vůli, i když předem věděl, že tato cesta vede ke zkáze. Přidali se k němu někteří andělé, klesli až do nicoty a začali se protivit Božímu úsudku. Bůh je ale všudypřítomný a jeho světlo proniká všude, ani Ďáblové neunikli jeho světlu.⁴⁹ Byli zahánáni až do nejkrajnější temnoty své vlastní vůle.

Temná odbočka, která nám zcela zásadně přibližuje princip zla v křesťanství. V žádném jiném náboženství není ďábel specifikován obdobným způsobem. Všude jinde je Zlo odvrácenou stranou Dobra, pochází od Boha, symbolizuje Boží hněv, Boží potrestání za neuposlechnutí. Zde má Zlo původ až v konečném stvořeném světě.⁵⁰ Je velmi nebezpečné, rozpozná ho pouze zkušený exorcista, jelikož Ďábel na sebe bere vnější krásnou podobu, takže je těžko rozpoznatelný. A navíc vůči němu neexistuje obrana, můžeme se spolehnout opět pouze na Boží milosrdenství a své modlitby. Nejvyšší Bytí a nejzazší Realita má pro křesťana definitivní charakter specifické a zvláštní vůle, takže dobro neexistuje pouze ve vztahu ke zlu, nýbrž je od věčnosti samo boží podstatou.⁵¹

Křesťanství může vyznívat jako víra, která staví na pocitu úzkosti a bázně z Boží moci a neuposlechnutí Božího odkazu (už jen z důvodu, že odsuzuje pýchu, rozmařilost a domýšlivost). Příkladem nám budiž strach z posmrtné cesty a rozhodování o tom, kam duše půjde – ve středověkém obyvatelstvu je posilován už od kolébky.

Naše evropské prostředí, kultura a filozofické myšlení byly velmi silně ovlivněny právě křesťanstvím. Dodnes je nerozšířenějším náboženstvím světa. Historické události, které psaly dějiny Evropy, byly vždy silně ovlivněny křesťanstvím.⁵² Jako taková tato víra sjednocovala od středověku evropské národy v nadregionální pospolitost. V nejrůznějších etapách dějin byla právě ona zastáncem státnosti, nositelkou národního jazyka a kultury.⁵³

---

⁴⁹ WATTS, Alan W.: Mýtus a rituál křesťanství, Nakladatelství T. Janečka, Praha, 1995, 1. vyd., str. 43

⁵⁰ WATTS, Alan W.: Mýtus a rituál křesťanství, Nakladatelství T. Janečka, Praha, 1995, 1. vyd., str. 44

⁵¹ WATTS, Alan W.: Mýtus a rituál křesťanství, Nakladatelství T. Janečka, Praha, 1995, 1. vyd., str. 45

⁵² Ve středoevropském prostředí ovšem nastala zvláštní situace, kdy zde bylo jako oficiální víra nastoleno křesťanství, což se neslučovalo s vyznáním lokální společnosti. Přeměna „bezvěrců“ na křesťany proto byla dlouhodobou záležitostí, a určitě neprobíhala jednoduše. I díky tomu byl například křesťanský kalendář svátků postaven v komparaci s lidovými zvyky a tradicemi, zažitým zvykům byl v podstatě dán pouze nový „kabát“, některé zvyky ponechány, některé přejímány s lehkou změnou a jiným výkladem, přijatelným pro církev i lid.

⁵³ VONDRUŠKA, Vlastimil: Církevní rok a lidové obyčeje, DONA, České Budějovice, 2005, 2. vyd., str.2

4. Učení církve aplikované na běžný chod života

Lidský život ve středověku bez výjimky souvisí s křesťanskou církví, na jejím výkladu Bible a morálky bezesporu závisí každé období lidského života a denní běžné úkony. Počínaje narozením, přes práci, domácnost, osobní život, manželství a konče smrtí, vše je každým dnem řízeno církví.

Křesťanství hledá různé cesty, jak tělo zcivilizovat, dát jeho nezkrotným projevům nějaký řád.⁵⁴ Proto vzniká složitý systém pravidel, příkazů a zákazů, který je založen na výkladu Písma svatého (dost často se interpretace Bible lišila i u jednotlivých kněží) a často je velmi těžké se v něm orientovat.

Církev se sama od počátku považovala za jednotnou entitu.⁵⁵ Pavel označil církev jako Tělo Kristovo, pokračovatele Kristova odkazu. Církev je dle něj jedno tělo, které disponuje velkým počtem údů, každý v církvi je jedním údem Kristovým a každý má podle toho jinou funkci. Díky tomu byly rozděleny role církve hierarchicky. A právě neobyčejná pospolitost podporovaná tvrzením, že církev je Tělo Kristovo, vedla k utužení vztahů v křesťanské komunitě. Na druhé straně to vedlo i k vyhoceným situacím. Pokud je církev jednotná entita, každá špatná součást (hříšníci) může celek poškodit, takže je nutné se jich bezpodmínečně zbavit, protože svým bezbožným a hříšným chováním vážně ohrožuje celé bezchybné fungování organismu církve. Jistě snadno uhádneme, jak katastrofální následky měla tato myšlenka v případech, kdy se jí chopili radikálně smýšlející jedinci.

Jednotlivost křesťanské církve potvrzuje i fakt, že jednotlivci vystupovali jakožto zástupci celé církve svaté. Příčinou bylo hluboké vědomí sounáležitosti a společný zájem. Věc došla tak daleko, že se v církvi lidé postupně a samovolně rozdělili na různé stavy, z nichž každý měl svou specifickou úlohu v rámci společenství. V určitých dobách tudíž církev chápala modlitby mnichů tak, jako by byly komunikací s Bohem jménem celé církve.⁵⁶

Jak jsme již zmiňovali výše, na denním pořádku bylo *imitatio Christi*, tedy napodobování Krista a jeho života. Imitace probíhala ve více rovinách a kastách. Kněží byli jakožto vůdci skupiny věřících připodobňováni Ježíši Nazaretskému, který stejně tak vedl skupinu svých žáků, které okolo sebe shromáždil. Stejně tak světští panovníci

---

⁵⁴ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str.71

⁵⁵ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 102

⁵⁶ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 105

byli považováni za vůdce mezi nebem a zemí, stejně jako Kristus, důkazem nám může být výčet nespočtu pravomocí, jimiž vládce většinou disponoval – soudil spory, obětoval se pro lid, jež vedl, někteří dokonce věřili, že vládce dokáže uzdravovat a přimlouvát se za lid u Boha za jeho spásu. Všichni vůdcové tedy nabývali v očích veřejnosti svatosti tím, že se připodobňovali ke Kristu,⁵⁷ a to především svou spravedlností, vlivem a chováním v souladu s Desaterem.

Imitatio Christi se čas od času také spouště forem vyznání v rámci křesťanství pořádně vymklo z kloubů... Vzpomeňme alespoň různé inkvizice či asketická hnutí, která se nespokojila pouze s prostou nápodobou Krista, nýbrž se pouštěla na vlastní pěst i do nápravy špatných věřících, často drastickými formami. Příkladem nám mohou sloužit flagelanti. První hnutí flagelantů je popisováno už kolem roku 1260, jedná se o náboženskou hnutí. Flagelanti pochodovali městy v prostých oděvech a bičovali sami sebe, na důkaz pokání. V Německu došlo k velmi závažnému vyhocení situace, kdy si dokonce vytvořili specifická roucha a vlastní pravidla – cestou sbírali poutníky, kteří se k nim museli bez milosti přidat, ve městech, kterými procházeli, plamenně hovořili k davům a chtěli k sobě přilákat nové ovečky, někteří se samozvaně prohlašovali za právoplatné a všemocné zástupce církve... Způsobili pouze to, že kam přišli, tam se lidé rozprchli a nechtěli s nimi mít nic společného a z většiny zemí byli panovníkem vykázáni. Soudy se s nimi ovšem táhli až do 15. století.

Církev se snaží pokračovat v odkazu Ježíše Krista na zemi – přibližovat člověka Bohu, pomoci mu nalézt správnou cestu životu a tím mu zajistit spásu. Jako její hlavní činnost se dají označit tři složky, jež vycházejí z různých aspektů života Krista: zvěstování evangelia, dílo vlastní spásy a dílo budování mesiánského království.⁵⁸ Zvěstování evangelia je možné značit za nejdůležitější činnost, kterou církev přijala. Na rozdíl od Židů, u kterých misijní činnost v podstatě neexistuje, cíl křesťanů lze označit (a to nikoli vůbec přehnaně) jako snahu obrátit na pravou víru všechny lidi světa. Překážkou není, že lidé zhřešili, pokud se obrátí na křesťanskou víru, církev jim na oplátku nabízí příslib spásy, věčného života na nebesích a setkání s Bohem.

Můžeme začít například od početí dítěte, ale spíše bude vhodnější popsat život od jeho narození. Ve středověkých rodinách se rodilo hodně dětí, řada z nich ale nepřežila dětský věk díky vysoké úmrtnosti. Dítě nebylo akceptováno jakožto plnohodnotný člen rodiny, dokud nedorostlo věku, kdy bylo schopné plnit, byť

---

⁵⁷ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 106

⁵⁸ FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vyd., str. 109

jednoduché, pracovní úkoly.⁵⁹ Do té doby, než bylo schopné zapojit se do pracovního života rodiny, se o něj starala vždy a jen matka (sama měla podřízené postavení, muži si na děti netvořili vazbu právě i díky vysoké úmrtnosti, dokud nebylo jisté, že dítě přežije), krmila ho i mimo společný stůl, kde nemělo své místo. Starost o dítě spočívala v poskytnutí přístřeší pro přespání a zajištění stravy. Dítě bylo pár dní po narození (co nejdříve a nejrychleji to šlo) křtěno, a to právě kvůli častým úmrtím, kdy bylo důležité zajistit, aby se dítě oficiálně díky přijímacímu rituálu stalo křesťanem a v případě života nebo i smrti s ním bylo podle toho nakládáno. Osudem nekřtěňátek na onom světě se teologové a zpovědníci velmi zajímají... Velcí scholastikové soudí, že dětem zesnulým bez křtu zůstane navždy uzavřen ráj.⁶⁰ Nesetkají se tak po smrti s Bohem, což je nejvyšší myslitelný trest pro jakéhokoli křesťana. I proto vzniká forma sanktuária, kam se mrtvě narozené děti krátce odloží, věří se, že tam na chvíli obživnou a mohou být pokřtěny. Je to jakási forma „odložení smrti“. Dítě se samozřejmě účastnilo mší a veškerých zvyklostí, půstů, oslav a svátků. Od raného věku mu tak byla vštěpována křesťanská morálka.

Dítě rostlo a běžný život se dá označit jako stereotypní, v zajetí tradic. Když dítě dorostlo plodného věku (oproti dnešnímu době mnohem dřív, u obou pohlaví se jednalo o věk přibližně 12 – 14 let), začalo se uvažovat o sňatku. Samozřejmě se velmi lišil církevní sňatek šlechtických rodů a městských stavů oproti venkovským. U církevních sňatků vyšší společnosti byl vždy přítomen duchovní, zároveň se zjišťoval stupeň příbuzenství u nastávajících manželů z důvodu zákazu incestu a pokrevního příbuzenství. Celá věc zjišťování příbuzenství je velmi komplikovaná, zřejmě i proto na venkově ještě dlouho vládly uvolněnější mravy, kdy nebyl přítomen u svatby duchovní, a tak probíhaly v ryze lidovém tradičním duchu, stejně tak se venkované příliš nezabývali příbuzenskými vztahy. Až do šestnáctého století nebyl církevní sňatek nutnou podmínkou platnosti manželství.⁶¹ Následkem toho vznikaly poněkud komplikované situace, jelikož sňatek mohl být uzavřen v kruhu velmi úzkém nebo i tajně. Na své přání snoubenci posléze obdrželi od duchovního posvěcení jejich nově vzniklého manželství. Velmi snadné bylo ale v případě takového soukromého sňatku celý proces popřít, případně uzavřít jinde ještě jiné manželství. Proto se vžil zvyk, který

---

⁵⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil: Život ve staletích – 12. století, MOBA, Brno, 2009, 1. vyd., str.111

⁶⁰ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str.77

⁶¹ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 40

učinil kompromis mezi oběma stranami. Manželé uzavírali sňatek na schodech před vraty kostela, a jelikož se jednalo o veřejné místo, nebylo posléze tak jednoduché manželství zapřít.

Jak již bylo řečeno, církví nebylo tolerováno mnohoženství. Církev považovala mnohoženství za smrtelný hřích, a proto bylo zakazováno. Do dvanáctého století byla na našem území bigamie běžnou záležitostí. Historikové tvrdí, že důvodem pro vznik statutu souložnic byl nadbytek ženského pokolení tehdejší populace. Muži neměli dostatek finančních prostředků, aby byli schopni si vydržovat konkubínu, která by žila jinde než v jeho domě.⁶² Opět zde nalézáme model, který byl naprosto běžný v jakékoli oblasti lidského života – diference mezi teoretickým učením o Bohu, odpuštění, hříchu a spáse, který předávala církev lidu a praktickým využitím v každodenním životě.

I manželský pohlavní styk byl považován za hříšný, pokud byl spojován se slastí a nebyl provozován pouze za účelem plození dětí. Církví sepsované knihy pokání udávají přesná časová období, kdy bylo pohlavní spojení manželů přísně zakázáno.⁶³ Jedná se v podstatě o dvě třetiny roku, 40 dní před Vánoce, Velikonocemi a podzimním půstem, tři noci před příštím přijímáním, noci na sobotu a neděli. Ženě přibyla další období, doba menstruace, těhotenství a 40 dní po porodu. Podle Raymunda Kottje si přijetím těchto pravidel církev osvojila předpisy ze Starého zákona. Sexuální abstinence byla ukládána velmi často také jako trest, pokání. Pokud člověk vstoupil do svátosti manželské⁶⁴, ve vrcholném středověku prakticky neexistovala až na pouhé výjimky jiná možnost úniku z manželství, než smrt jednoho z partnerů. Manželství dle dochovaných koncilních ustanovení představovalo stejný svazek jako spojení Ježíše Krista a církve. Překvapením ovšem může být přístup k rozvodu raně středověké církve přibližně do 12. století. Rozvod v tehdejší křesťanské společnosti totiž nebyl vůbec ničím neobvyklým, jelikož manželství bylo chápáno především jako instituce, u níž je důležitá společenská funkce – jednodušeji řečeno, pokud fungovalo.⁶⁵ Jestliže neplnilo svou hlavní funkci – reprodukční, bylo bez okolků rozvedeno, za viníka byla až na několik výjimek vždy označena žena, a pro její neplodnost bylo rozvedeno. Důvodem

---

⁶² VONDRUŠKA, Vlastimil: Život ve staletích – 12. století, MOBA, Brno, 2009, 1. vyd., str.108

⁶³ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 32

⁶⁴ Křesťanská církev uznává sedm svátostí (kultovní úkony, které jsou ustanoveny k posvěcení lidí), kromě manželství je to křest, biřmování, svátost oltářní – eucharistie, pokání, poslední pomazání a svěcení kněžstva.

⁶⁵ VONDRUŠKA, Vlastimil: Život ve staletích – 12. století, MOBA, Brno, 2009, 1. vyd., str.108

rozvodu se nikdy nemohly stát neshody mezi manžely – všechny církevní autority tento důvod tvrdě odsuzovaly a odsuzují dodnes. Podkladem pro možnost rozvodu manželství bylo církevní právo, které říká, že manželství je platné, pokud po uzavření sňatku bylo sexuálně naplněno. Jelikož je v církevních kruzích rozvod velmi složitá věc, církev se uchýlila k nejrůznějším kličkám, jak udělat, aby dobře bylo pro všechny strany. A vymyslela anulaci sňatku. Ve středověku se u většiny případů mělo rozhodnout, zda manželství, jehož platnost jeden z partnerů popírá, bylo skutečně neplatné.⁶⁶ V současnosti se hlavně řeší, zda manželství nebylo od začátku neplatné – důvodem se může stát již dříve uzavřené manželství, příbuzenský vztah nebo impotence.

Svätost manželskou ve většině případů korunovalo narození dětí. Už je z toho důvodu, že ve středověku neexistovala spolehlivá antikoncepční metoda. A i kdyby existovala, církev ji jednotně odsuzovala jako kacířství, protože považovala zabránění početí za zabití. Zmínky nalezneme už u sv. Augustina a Caesaria z Arbes – ten říká, že žádná žena nesmí pít jakýkoli lektvar, který by zabraňoval početí, kolikrát by mohla počít a nepočne, tolika vraždami je vina, a skončí v pekle, pokud neučiní patřičné pokání. Otázka antikoncepce je v křesťanství velice ožehavá i dnes, v době, kdy většina párů nechce mít a ani ekonomicky není schopna zajistit větší počet dětí. Stále narážíme na odpor církve vůči jakékoli formě antikoncepce, na jakou si vzpomeneme, a to především z již zmíněného důvodu, který prakticky od 5. století přetrval dodnes. Navzdory doporučením, příkazům a zákazům pomazaných hlav se dnes většina běžných věřících přiklání k praktikování antikoncepčních metod, což je svrchu patřičně odsuzováno.

Velmi úzce spolu se zabráněním početí souvisí potrat, rovněž velmi diskutované téma dnešní doby. Záměrný potrat totiž patří opět do kategorie prohřešku proti pátému přikázání, tedy „Nezabiješ“. Církevní myslitelé byli zajedno, úmyslně vyvolaný potrat představuje těžký hřích a zaslouží smrtelný trest.⁶⁷ Ve středověku ženy používaly různě drastické metody, aby zabránily početí, od horkých koupelí přes popíjení bylinek, které mají potrat zaručit až po záměrné sebeubližování, končící opravdu potratem, nebo i smrtí matky. Pokud se žena neodhodlala k podomnímu potratu, stávalo se, že těhotenství tajila a po narození dítě zabila. Ve středověku existovala velká škála trestů za úmyslný potrat nebo zabití dítěte, možným trestem byla

---

⁶⁶ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 89

⁶⁷ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 106

i smrt ženy. Dnes sice ženám trest za potrat nehrozí, ale i tak se jedná o velmi kontroverzní záležitost, na které se opět teologové nemohou shodnout. V místech, kde se střetává rozum se silnými emocemi, to snad ani jinak nejde.

Těmito a různými dalšími peripetemi života, které církev shora řídila, procházeli lidé ve středověku a procházejí dnes. Přes narození, přijetí do církve, sňatek, děti a práci jedinec pomalu stárne a blíží se k dožití. Ve středověké společnosti jsou staří lidé považováni stále víc za výjimku.⁶⁸ Díky nejrůznějším nemocem a špatným životním podmínkám se nedožívají příliš vysokého věku. O starých osobách se hovoří už okolo věku čtyřiceti let, což je v dnešní době téměř nepředstavitelné. Vyššího věku se pochopitelně dožívají lidé v lepších podmínkách, tedy výše postavení, především díky slušné práci, dobrému jídlu a střeše nad hlavou. Anebo se ke stáří uchylují do klášterů, kde tyto podmínky nalézají taktéž. Jak uvádí Jacques Le Goff, uchýlení starších do klášterů způsobuje zobrazování mnichů jako starců, kteří disponují ohromnou výhodou – tou je jejich paměť. Díky nim může být nadále předávána tradice a dějiny, protože v raném a vrcholném středověku ještě neexistují příliš kvalitní a obsažné archivy.

Tento přístup se týká mužů. Pokud zestárne žena, získává neobvykle často status „čarodějnice“, připisují se jí špatné vlastnosti, zlovůle a jedovatost. Tento přístup je známkou, že ani ve stáří nezapomínali středověcí lidé, jaké místo má ve společnosti žena.

Se stářím nutně a nevyhnutelně souvisí nemoci. Pokud pomineme různé šarlatánské metody, kterými se údajně měli pacienti vyléčit, opět narážíme na nespočet paradoxů. Staré ženy, společností odvrhované jako nižší sorta lidí a stejně tak kati, byli vyhledávání právě pro hluboké znalosti přírodního léčení. Vyhledávání soukromě, ale na veřejnosti to nikdy nikdo nepřiznával, protože například setkání s katem bylo díky předsudků považováno za společenský prohřešek. Umění léčit je církví podporováno, protože je považováno za dar Boží. Odsuzuje šarlatánství a nechává prostor vzniku lékařské vědy. Západní medicína přejímá Hippokratovu tezi o „teorii čtyř šťáv“ (žlutá žluč, krev, hlen, černá žluč). V Přírozenosti člověka popisuje, jak je tělo z těchto šťáv stvořeno. „Když jsou všechny Šťávy po stránce množství a kvality ve správném poměru a dokonalé směsi, je to zdraví. Nemoc je, když je některé z těchto šťáv příliš málo nebo

---

⁶⁸ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str.78

mnoho a oddělí se a zůstává stranou.“⁶⁹ Středověké lékařství vychází tedy z teorie Hippokratovy, k níž se přidává text italského lékaře a filozofa Alkmeóna z Krotónu, a konečně se opírá i o řeckého lékaře Galéna. Lékaři spíše o nemocném diskutovali, než že by ho nějak extrémně léčili, nesmíme zapomínat, že v té době bylo lékařství ve střední Evropě poměrně v plenkách. Navíc se tato doba vyznačuje nechutí začleňovat do vědy o léčení cokoli nového, takže veškeré znalosti, které existují, vycházejí z antiky. U lékařů se tedy příliš péče lidé nenadáli, což na druhé straně vyvažovala veřejná péče špitálů a hospiců, které byly zřizovány při klášterech ve smyslu ražení hodnoty společnosti „miluj a pomáhej bližnímu svému“. Nejvyšším lékařem ovšem stále zůstává Kristus, lékařem těla – jak dosvědčují jeho léčitelské zázraky – i lékařem duše – neboť ukáže lidem cestu spásy.⁷⁰

Středověk díky jeho špině a špatným životním podmínkám můžeme s klidem nazvat obdobím nemocí. Nedbalá hygiena a nedostatečná strava způsobily nejen nemoci na úrovních jednotlivců a malých komunit, úmrtnost dětí a lidí v poměrně nízkém věku, ale také několik epidemií, které způsobily nadměrný úbytek obyvatelstva. Mám na mysli především morové epidemie, kdy černé smrti dýmějového moru podlehla třetina Evropského kontinentu. Jelikož byla nemoc bakteriálního charakteru, šířila se velmi rychle. V podmínkách, jaké tehdy panovaly, se nemoc v podstatě nedala léčit a zarazit. Nemocí, která je označována atypickou pro středověk, je lepra. Malomocní jsou společností odvrhováni, tato nemoc se stává i otázkou duchovní, trpící tělo je výrazem malomocné duše.⁷¹ Soudí se, že malomocní zřejmě trpí za hřích svých rodičů, protože je pravděpodobně zplodili v době, kdy to dle církevních nařízení bylo zakázáno. Dokonce se našly hlasy, které tvrdily, že malomocní mají mnoho společného s kacířstvím. Inu, středověká doba tvrdě trestala jakoukoli odlišnost od průměru tehdejší společnosti.

5. Pohled na intimní stránku života člověka ve středověku

Vztah k tělu ve středověku je paradoxní.⁷² Křesťanství se snaží téměř od svého vzniku tělesnost potlačovat a předkládat ji jako cosi pobuřujícího, na druhou stranou ale

---

⁶⁹ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str. 82

⁷⁰ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str. 82

⁷¹ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str.80

⁷² LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str.31

sama propaguje myšlenku Ježíše Krista, který byl Bohem jakožto Syn svatý *vtělen* do obyčejného člověka. Není to jistě první ani poslední paradox, jehož se křesťanská církev dopouští. Jacques Le Goff společně s Nicolasem Truongem dávají jako typickou ukázkou středověké atmosféry obraz Pietra Brueghela Zápas masopustu s pústem, který plně charakterizuje napětí společnosti oscilující mezi dvěma opačnými póly, a to ve všech směrech (i přijímání a odmítání tělesnosti).

Hlavní podíl na odříkání všeho tělesného měl sv. Pavel a již řečený Augustin, díky němuž byl prvotní hřích považován za tělesný. Přitom v Bibli se nic o tělesném hříchu nepraví, nicméně díky rozmanitosti a bohatosti biblických textů bylo poměrně snadné zkreslit interpretaci tak, jak bylo potřeba. Středověk snadno přejímá výklad prvotního hříchu jakožto hříchu sexuálního (i když dle jiných interpretací byl prvotní hřích motivován touhou poznání části božského) a je opakovaně vykládán. Žena se stává druhořadým tvorem, podřízeným muži, je slabší, od muže čerpá sílu. A hlavně je označena za původce prvotního hříchu. Kdyby Eva nenabídla Adamovi jablko ze stromu poznání, nikdy by nemuseli být vyhnáni ráje.

Stejně tak se postupně stává tabuizovaným tématem krev. Středověk, snad nejtypičtější zástupce hrůzných bitev a bojů o území a moc, si krev protiví, i přes připomínku krvavé oběti Krista. I krev hraje roli v podřazenosti žen, a to díky měsíčnímu cyklu. Krev se ale stává hlavní oporou sociální hierarchie⁷³ (obětování krve – Kristova krev). K dogmatu podřazenosti ženy se přidává dogma o dědictví krve,⁷⁴ což vyústí v nutnost věrnosti ženy kvůli zachování rodové pokrevní linie a legitimacy potomstva. Zachování věrnosti ženy zaručovalo potomky pokrevní linie, kteří díky tomu měli právo na titul a majetek, který jejich sociální skupině náležel. Kristova krev je považována na rozdíl od krve obyčejných lidí za svatou, odtud pochází i kult Svaté krve, a legendy o Svatém Grálu.

Sexualita má být ve středověké společnosti potlačována, povolena je jedině v právoplatném manželství, a to za účelem plození potomků. Určitě nemá být zdrojem smyslného potěšení, nejvyšší společenskou hodnotou je zachování panenství a panictví. Zde se naplno projevuje nepřátelskost vůči sexualitě, kteréžto názory jsou přejaty od sv. Augustina – totiž, že nejvyšší postavení zaujímají lidé sexuálně abstinující. Život v odříkání (v askezi) je vychvalován a má se stát nejvyšším ideálem správného

---

⁷³ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str.35

⁷⁴ VONDRUŠKA, Vlastimil: Život ve staletích – 12. století, MOBA, Brno, 2009, 1. vyd., str. 113

křesťana. Se zřetelem na bezpohlavní anděly v nebi platil tento život za „andělský“ nebo také za eschatologický způsob života, protože v nebi, jak již učil Pavel, není ani muž ani žena, ani ženatý ani svobodný.⁷⁵ Je tedy logickým postupem, že askeze začala být požadována především u kněžích, tedy u těch, kteří sami slovo Boží hlásali – nejprve byla očekávána, později byla stanovena jako velmi přísné pravidlo.

Pokud již musí k pohlavnímu styku dojít, žena má být v posteli pasivní, muž aktivní, ale umírněně.⁷⁶ Existují dokonce doporučení, jakým způsobem by měl pohlavní styk probíhat, pokud tak pár nejedná, učiní pokání. Pro ženu větší trest, pro muže mírný, jako ostatně ve všem. Sodomie je tvrdě odsuzována, stejně tak homosexuální styk. I když zde se nám otevírá široké pole pro diskurz, jelikož např. v kláštřech byl homosexuální pohlavní styk tolerován – i když se o něm obecně vědělo, nikdo oficiálně nic nevěděl. Na základě provedených archeologických výzkumů víme, že stejně tak existoval často spletitý systém podzemních chodeb, které vedly z mužského kláštera do nejbližšího ženského, nebo rovnou do nevěstince. Na veřejnosti byla homosexualita odsuzována za jakýchkoli okolností. Teorie se dost často rozchází s praxí a proto těžko posuzovat, co se dělo za zavřenými dveřmi ložnic. Z dochovaných materiálů víme o nejrůznějších levobočích a rozličných praktikách. Vždyť už jen dodržet monogamní model manželství bylo pro společnost dlouho nemyslitelné, do 12. století byl tento model průběžně zaváděn. V praxi se tedy mnoho lidí chovalo čile polygamně a zachovává dál praktiky přejaté od antické a barbarské společnosti.

5.1 Nahota

Ač se to možná z dnešního pohledu bude zdát nemožné, nahota byla až do počátku novověku většinou společností tolerována a přijímána jako běžná. Vzpomeňme na dochované artefakty starověku, avšak i na gotické fresky. Často zobrazují nahá těla mužů i žen, a to bez ostychu a příkras. V podstatě až novověk člověka (díky nastolenému morálnímu kodexu a zbohatnutí společnosti) „oblékl“ a na nahotu se začalo pohlížet jako na ponížení.

---

⁷⁵ DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 31

⁷⁶ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str.36

Vždyť i v dnešním světě nalezneme důkazy o tolerování nahoty. Některé přírodní národy dokonce zdůrazňují intimní části svého těla, zdobí se šperky, barvami nebo si upravují vlasy. Má to co dočinění s uctíváním kultu plodnosti, především pak matky rodu.

Vzniká zde velmi zajímavý protiklad, kdy se církevní učení střetává s běžnou denní praxí. Tělo zůstává ústředním tématem, které symbolizuje napětí mezi úctou a opovržením.⁷⁷ Zmizela antická gymnastická péče o tělo, protože se nehodí ukazovat nahotu na přejnosti, ale kupříkladu manželé spolu smějí spát nazí. Proč tedy středověká společnost, ač v jiných oblastech poměrně pruderní, tolerovala nahotu? Důvody jsou téměř výlučně praktického charakteru. Lidé měli málo šatů.⁷⁸ Většinová společnost se pohybovala na hranici chudoby a měla většinou jen jedno oblečení. Na noc ho nechávali vyvětrat nebo usušit, spali tedy nazí. A to nejen ve své domácnosti (jedna místnost, kde spali všichni obyvatelé domu, bydlení bylo často velmi stísněné), ale i například při poutích v zájezdních šencích a herbercích. Na jedné posteli spalo i více lidí pod jednou pokrývkou, a to muži i ženy, bez rozdílu. Protože zde často vznikal problém vytápění velkých místností nebo více místností najednou, důvodem k tomuto chování bylo v důsledku udržení tělesného tepla.

Jak podotýká PhDr. Vondruška, z hlediska nahoty a oblečení se striktně rozlišovalo mezi situacemi soukromými a veřejnými.⁷⁹ Ve veřejné sféře (trh, slavnosti, návštěvy, hostiny, mše) nahota sice nebyla považována za vulgární, ale za nevhodnou. Každý se snažil vzít své nejlepší oblečení, aby ukázal, že není žebrák. V tomto kontextu to bylo otázkou osobní cti a společenského postavení.

Funkce oděvu byla ve středověku od dnešní doby odlišná. Odlišností oděvu se nedávala najevo individualita člověka, jako je tomu například dnes, ale příslušnost ke společenské vrstvě obyvatel. Funkční a praktické, protože kamkoli kdokoli přišel, dle oděvu byl automaticky řazen do společenské vrstvy a dle toho měl svá práva i povinnosti.

Nahota v běžném životě v soukromí nebyla církví pranýřovaná, avšak veřejné erotické projevy byly tvrdě odsuzovány. Veřejná nahota se stává synonymem pro

---

⁷⁷ LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultuře, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vyd., str. 104

⁷⁸ VONDRUŠKA, Vlastimil: Intimní historie, MOBA, Brno, 2007, 1.vyd., str. 114

⁷⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil: Intimní historie, MOBA, Brno, 2007, 1.vyd., str. 115 - 116

divošství a šílenství, necudnost a erotickou výzvu. Jinak ovšem lidé neměli zábrany konat na veřejnosti ani jiné úkony, které dnes považujeme za neobyčejně intimní.⁸⁰

5.2 Hygiena a čistota

Definovat čistotu středověkého člověka se může zdát poněkud obtížné, protože srovnáváme s dnešní běžnou normou. Oproti svým starověkým předchůdcům, ale i arabskému světu (existují písemné doklady arabských učenců z 11. století, kteří Evropany nazývají špinavými smrdutými barbary, kteří mají příšerné způsoby stolování), se Středoevropané přílišnou osobní hygienou nevyčerpávali. Souviselo to jednak s mocenskými boji o území (kdy zřejmě byly na programu důležitější starosti, než osobní hygiena), a pak především s mylným výkladem církve, že ten, kdo je chudý, špinavý, hladový a otrhaný, dojde spasení (zakládá se na tvrzení, že důležitější je duše, nikoli tělo – o duši je třeba náležitě pečovat prostřednictvím víry, tělo lépe zanechat bez větší péče – pokřivená interpretace zněla, že pokud se nebudeme starat o svou fyzickou schránku, nebudeme tak vystaveni pokušení tuto schránku používat k necudnostem). Na rozdíl od těch tvorů, kteří se pravidelně myli. Hříchem se tedy stávalo cokoli, co mělo společného s očistou, krášením a celkově péčí o své tělo. Zachovalo se pouze omývání rukou před jídlem, což byl ovšem spíš symbolický rituál, než hygienický návyk. Samozřejmě, že nemyté tělo zapáchá, ale v době bez požívání parfémů byl zřejmě pach těla tak přirozený, že ho nikdo nevnímal. Konec konců, tělesný zápach nebylo to nejhorší, co nás mohlo potkat – mnohem hrůzněji se jeví ulice plné odpadu, který byl odhazován na jakékoli volné místo...

5.3 Lázně

Lázeňské domy jsou opět doloženy už z dob antiky, kde byly zdrojem inspirace, kratochvílí a přátelských setkání. A podobně tomu bylo i ve středověké společnosti. Primárně se stávaly místem zábavy a setkávání. Lázně měly uspokojit všechny potřeby těla, jsou dochovány zmínky o stolovacích deskách, na které byly servírovány pochoutky a rozmanité nápoje. V lázních se člověk měl především uvolnit, ať už poslechem hudby, pokrmy a nápoji, vonnými esencemi, nebo masážemi a erotickými hrátkami. Právě pro ně církve lázně pranýřovala. Co je však zajímavé,

---

⁸⁰ VONDRUŠKA, Vlastimil: *Intimní historie*, MOBA, Brno, 2007, 1.vyd., str. 116

vždy se provozovaly pod její patronací.⁸¹ Důvodem byl především velice slušný příjem, který lazební musely církvi odvádět.

Je pravdou, že lázeňské řemeslo nemělo příliš slušnou pověst. Jenže tak to bylo se vším. Na veřejnosti lidé ctnostně vykládali (dost často nepřesně díky nevzdělanosti) slovo Boží a odsuzovali hříšné chování v lázních a nevěstincích, na straně druhé těchto služeb využívali často právě nejvíce ti, kteří horlivě obhajovali víru. Teprve díky králi Václavu IV. a jeho privilegii z roku 1406 se lazebnictví povýšilo na úroveň ostatních řemesel. Podléhaly ovšem přísným pravidlům, která se dodržovala liknavě... Bylo například zakázáno poskytovat služby nemocným, v Paříži bylo dokonce stanoveno, že nikdo, kdo vykonává toto řemeslo, nesmí své domy a lázně proměnit v denní či noční bordely a nesmí v nich přijímat lidi pochybného vzezření či ty, kdož své řemeslo provozují v noci.⁸²

5.4 Veřejné domy, prostituce a milostné umění

Stejně jako byly lázně provozovány téměř výhradně pod patronací církve, velmi často tomu tak bylo i u veřejných domů. Světské úřady se snažily prostituci usměrňovat zřizováním veřejných domů.⁸³ Znáмым rčením řečeno, zabili tak dvě mouchy jednou ranou. Jednak bylo zapotřebí uklidit nevěstky do ústraní, aby nebyly tak na očích, takže v očích veřejnosti a církve ctili víru, a za druhé, pokud jim úřady vystavěly dům, vybíraly pak u nevěstek nemalé peníze.

Křesťanská církev se opět dopouští nemalého paradoxu, když prostituci odsuzuje, ale zároveň ji podporuje. Vzpomeňme církevní interpretaci osoby Marie Magdalény, o níž se dodnes vedou dlouhé spory. Ve skutečnosti šlo opět zřejmě pouze o upravená fakta. Existuje teorie, která říká, že Marie Magdaléna pouze hájila práva žen, aby měly rovné náboženské postavení ve srovnání s muži. Jelikož Petr i Pavel nesouhlasili, byla Máří Magdaléna popsána jako hříšná a svévolná, což posléze ve středověku vedlo k reinterpetaci v tom smyslu, že Marie byla napravenou nevěstkou. PhDr. Vondruška k tomuto tvrzení podotýká, že: „Ať už je skutečnost jakákoli, faktem

---

⁸¹ VONDRUŠKA, Vlastimil: *Intimní historie*, MOBA, Brno, 2007, 1.vyd., str. 58

⁸² VONDRUŠKA, Vlastimil: *Intimní historie*, MOBA, Brno, 2007, 1.vyd., str. 62

⁸³ DENZLER, Georg: *Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 31

je, že mužský tábor ideologicky zvítězil a od církevního koncilu v Nikaii je křesťanství z liturgického hlediska výhradní záležitostí mužů.⁸⁴

Aby tedy křesťané nehřešili s počestnými ženami, byly zřizovány domy milostného umění. Důvodem je i fakt, že spousta mužů i žen nemohla uzavřít sňatek z důvodu nízkého finančního majetku. Mužům to dokonce i v některých případech zakazovalo dobové právo – studentům, klerikům, apod. Museli tedy dostat možnost vybit své sexuální potřeby, aby nehřešili. Ženy se stávaly nevěstkami z prostého důvodu – pokud neměly řádné věno, byly prakticky neprovdatelné. Zbývaly tedy nikoli příliš lákavé možnosti – buď nadále žít s chudými rodiči a sloužit v jejich domě, odejít do kláštera, anebo se stát nevěstkou. Vskutku Sophiina volba. Avšak musíme si uvědomit, že povolání prostitutky sice není společensky příliš přijatelnou, ale stačí na zajištění vcelku solidní životní úrovně. Všeobecně vzato byly prostitutky veřejně vystaveny pohrdání církve, na ulici při pohybu mezi ostatními lidmi musely být zřetelně označeny žlutou páskou, aby je bylo možno odlišit od počestných žen.⁸⁵ Prostitutky jste mohli potkat nejen ve veřejných domech, avšak také na místech, kde se shromažďovalo velké množství lidí – jarmarky, koncily, turnaje, apod.

Co se týče milostného umění, častým námětem se stávalo ve všech kulturách. Ovšem díky prudernosti evropského křesťanského prostředí to ve střední Evropě dle historiků nevypadlo příliš valně. Milostné umění zde nemohlo rozkvétat tak rychle jako například v islámských zemích, a to z jediného důvodu – jakýkoli pohlavní styk byl mimo manželství hříšný, a ani v manželství neměli partneři při styku cítit rozkoš. Pro vynalézavost zde nebyl prakticky podán žádný prostor a nová vlna zájmu o milostné umění přišla až s nástupem renesance.

---

⁸⁴ VONDRUŠKA, Vlastimil: *Intimní historie*, MOBA, Brno, 2007, 1.vyd., str. 154 - 155

⁸⁵ DENZLER, Georg: *Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, CDK, Brno, 1999, 1.vyd., str. 133

7. Závěr

Co říci závěrem? V této práci jsem se pokusila přiblížit alespoň základní diference, jež se vyskytují v komparaci antické filozofie spolu s judaismem a křesťanstvím.

Jak jsme si doložili z různých zdrojů, pohledy na tělesnost, hřích a intimitu člověka jsou často dány kulturně, v rámci náboženské praxe. Zatímco antika se vyznačuje celkovou volností, ať už v myšlení, úvahách nebo právě pojetí těla jako takového, středověká doba díky dogmatům křesťanství tělesnosti nepřeje, byť na antické tradici staví.

Křesťanství již ve svých počátcích přejalo myšlenky sv. Augustina jako zásadní. Augustinova filozofie a jeho interpretace Bible zformovala církevní učení v samotném počátku a je s podivem, že trvá až do dnešní doby. Ještě v dnešním světě plném volně dostupných informací prosazuje názor, že křesťanství a Bible jsou tou jedinou správnou cestou. Chybou se dá nazvat i přílišné lpění křesťanských církví na dokazování toho, že příběh, který nám předává už po staletí, je pravdivý. Pro víru jsou jistě důležitá určitá mementa, která mají za úkol nám připomínat naši cestu. Ale už z důvodu neuchopitelnosti Boha je třeba ho hledat jinde, než v obřadnosti, budovách, nebi nebo někde jinde. Bůh je naše nejvnitřnější já, je nekontrolovatelný a neuchopitelný, protože stojí nade vším. Stačí se tedy obrátit do sebe a nelézt tam víru, kterou ani nelze přesně definovat slovy.

Dřívější pohled na manželství jako na smlouvu uzavřenou mezi mužem a ženou je již překonán, a od poměrně nedávné doby je považován za osobní dobrovolné společenství ženy a muže, a to z lásky. Georg Denzler k tomu podotýká, že právě Augustinova nauka o účelu manželství a třech dobrech (potomstvo, věrnost, nezrušitelnost) byla v r. 1983 církevním právem prohlášena za neplatnou. Stejně tak je v dnešní době možné uzavřít manželství muže a ženy odlišných vyznání. Sice je stále nutností zažádat o tento sňatek, ale už je to pouhá rutinní záležitost. Rozvod je i nadále zapeklitým případem, zřejmě z toho důvodu stále větší množství párů uzavírá pouze civilní sňatky. Ožehavým tématem zůstává antikoncepce a potraty, v tomto směru se církevní smýšlení žádným směrem neposunulo. Homosexualita platí i dnes za těžký přestupek.

Co se ale absolutně nezměnilo, a zřejmě ještě projde bouřlivými diskuzemi, je postavení ženy ve společnosti. Zatímco veřejnost přijala ženu jako rovnocennou muži, církev sice formálně přiznala některá svá pochybení ohledně svých názorů na ženské pokolení v průběhu uplynulých staletí, ale dokud nerozhodne, že jsou ženy schopné vykonávat církevní služby na stejné úrovni a ve stejné kvalitě jako muži, bude nadále rovnoprávnost v církvi pouze prázdným pojmem.

Křesťanství má i v dnešní době určitě mnoho co říci. Jde pouze o to, zda bude ochotna změnit některé své názory a uznat, že doba se poněkud změnila. Lidé jsou jiní, za 2000 let prošli znatelným vývojem ve všech sférách, a proto potřebují také změnu v církevním učení. Augustinova filozofie je platná jistě i v 21. století, avšak zamyslet bychom se měli, zda do důsledku. Opravdu budeme tvrdě prosazovat myšlenky ze 4. století našeho letopočtu? Nestály by za úvahu jiné výklady Bible a interpretace Biblických událostí?

Myslím, že pro začátek by stačilo, pokud by křesťanské církve přestaly důrazně prosazovat svůj názor jako jediný pravdivý a otevřely se novým možnostem poznání.

Použitá literatura

AUGUSTINUS, Aurelius: Vyznání, Kalich, Praha, 1997, 3. vydání

BIBLE: Česká biblická společnost, Praha, 2007, 13. vydání

BONDY, Egon: Antická filozofie 3, Sdružení na podporu vydávání časopisů, Praha, 1994, str. 18

DENZLER, Georg: Zakázaná slast – Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky, CDK, Brno, 1999, 1. vydání

FISHBANE, Michael A.: Judaismus – Zjevení a tradice, Prostor, Praha, 1996, 1. vydání

FRANEK, Jaroslav: Judaismus – Kniha o židovské kultúre, histórii a náboženstve, Archa, Bratislava, 1993, 2. vydání

FRANKIEL, Sandra Sizer: Křesťanství – Cesta spásy, PROSTOR, Praha, 1999, 2. vydání

HOŠEK, Radislav: Aurelius Augustinus – Říman, člověk, světec, Vyšehrad, Praha, 2000, 1. vydání

LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas: Tělo ve středověké kultúre, Vyšehrad, Praha, 2006, 1. vydání

TRESMONTANT, Claude: Bible a antická tradice, Vyšehrad, Praha, 1970, 1. vydání

VERNANT, Jean – Pierre: Počátky řeckého myšlení, Oikoymenh, Praha, 1995, 2. vyd. Str. 8

VONDRUŠKA, Vlastimil: Církevní rok a lidové obyčeje, DONA, České Budějovice, 2005, 2. vydání

VONDRUŠKA, Vlastimil: Intimní historie, MOBA, Brno, 2007, 1. vydání

VONDRUŠKA, Vlastimil: Život ve staletích – 12. století, MOBA, Brno, 2009, 1. vydání

WATTS, Alan W.: Mýtus a rituál křesťanství, Nakladatelství Tomáše Janečka, Praha, 1995, 1. vydání

WEISCHEDEL, Wilhelm: Zadí schodiště filozofie, Votobia, Olomouc, 1995, 2. vydání